

СЛОВА-ПОЕТИЗМИ ЯК СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ДОМІНАНТИ В ХУДОЖНІЙ МОВІ ПИСЬМЕННИКІВ ПРИКАРПАТТЯ

Р. М. Савчук (Ріжко)

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра журналістики факультету філології;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57; тел. +380 (342)59-60-74;*

У статті проаналізовано слова-поетизми як семантико-стилістичні домінанти мовної картини світу письменників Прикарпаття. З'ясовано, що ці лінгвооддиниці в художній мовотворчості прикарпатських авторів набувають додаткових смислових відтінків, розширюючи свій семантичний потенціал, стають образами-символами.

***Ключові слова:** семантико-стилістичні домінанти, ключові слова, слова-поетизми, мовна картина світу, поетичний текст, концепт, пресупозиції, фонові знання.*

Актуальним аспектом лінгвістичного дослідження тексту є вивчення домінантних елементів у системі художнього стилю письменника. Аналіз мовознавчих праць [2; 3; 8; 13; 14; 17], присвячених функціональному навантаженню таких лексем, дає підстави стверджувати, що ключові одиниці важливі не високою частотністю вживання в поетичній мові, а насамперед здатністю формувати підтекст твору, впливати на розгортання сюжетно-тематичних ліній, надавати тексту смислової значущості.

Семантико-стилістичні домінанти є носіями концептуальної інформації, ключами для глибинного розуміння тексту. Внаслідок постійних семантичних процесів, у яких вони беруть участь, ці лексеми зазнають конотативних впливів; їх значення палітра збагачується символічними семами, що сприяє розширенню асоціативно-образної структури художнього континууму.

Мета статті – проаналізувати семантико-стилістичні домінанти, виявлені у поетичних текстах прикарпатських авторів.

Матеріал проведеного дослідження засвідчує, що семантико-стилістичними домінантами художньої мови письменників Прикарпаття є **поетизми**^{*}, які виступають не тільки засобом творення місцевого колориту, але й вагомими виразниками концептів, що формують своєрідну авторську модель світу.

^{*} Поетизм – “слово або зворот особливого естетичного змісту, яке витворює специфічне враження, породжує стан духовного піднесення”; “характеризується ліричністю, урочистістю” [3, с. 257].

Концепт – невичерпний комплекс культурно зумовлених уявлень про предмет, явище чи ознаку в певній культурі. Незважаючи на усталений розподіл концептів на загальнокультурні (*свобода, вічність, життя, смерть, любов*) й етнокультурні (для українців – *рушник, калина, хата* тощо), він (безвідносно до кваліфікації) завжди містить етнокультурний компонент, який може виявлятися з різним ступенем виразності, бути по-різному експлікованим [16, с. 295]. Як показав фактичний матеріал, лексичними відповідниками елементів, стрижневих у концептуальній картині світу письменників Прикарпаття, виступають насамперед слова-поетизми типу *ватра, зоря (зірка, зізда), плай, полонина, ружа (рожа), смерека, трембіта* тощо. Порівняймо: *А ця остання ватра осени, що нині опадає долі, застелить мені всю землю – аж до найглибшого на світі моря* [3, с. 127]; *Губляться з Вога зорі Через небесні дірки, Ловить безкрає море Душі, а чи зірки* [1, с. 9], *...зірки вдень падуть у трави, – і тоді з них росте люпин* [8, с. 216], *На долоні моїй розбиваються краплі – не краплі, а зізди...* [8, с. 179]; *Плаєм біг до водограю, начерпав зірок відерце...* [14, с. 45]; *Місяць молочною скатертиною ліг на полонину* [15, с. 4]; *Не ховайся, юносте, увітчаю ружами...* [12, с. 108]; *...ти забув синій присмерк смерек, Тужливу із вирію пісню лелек, Ріку з крижаною водою...* [1, с. 4]; *Над вікнами в хаті сумує трембіта* [8, с. 293] та багато ін. Наведені мовні одиниці в поетичних текстах прикарпатських авторів «нарошують» додаткові смислові відтінки, розширюють свій семантичний потенціал, набуваючи ознак образів-символів.

Простежимо докладніше функціонування цих символічних слів у досліджуваних художніх контекстах.

У «Словнику символів культури України» кодифіковано: архетипний образ *вогню* – знак духовної енергії; перетворення й переродження; руйнівної і водночас народжувальної сили; кохання, плодючості; багатства, щастя, сімейного добробуту; сонця; зв'язку з небесним світлом; роду; сили; очищення від зла; бога; потойбічного світу [12, с. 47]. *Вогонь*, як стверджує М. Голянич, «уособлює безперервну змінність форм буття, стимулює родючість землі», «відганяє сили темряви й зла, очищає місце духовною, сонячною енергією» [2, с. 225]. В аналізованих поетичних текстах однією із семантико-стилістичних домінант виступає лексема *ватра*, що маніфестує відповідний концепт («1. вогнище, багаття, вогонь; 2. рідк. черинь у печі; жива ватра – вогонь, добутий тертям, який постійно підтримується» [4, с. 34]). Гуцули вважають *живу ватру* чи не найкращим оберегом від нечистої сили, нещастя: *...ватру живу розводять На збитій конем підкові. Щоб град не бив, блискавиця, Яку називають «мовня», Цю ватру гасить не годиться, Бо ватра погасла – гріховна...* [6, с. 139]. Перед вигоном худобу обкурювали зіллям, освяченим таким вогнем, проганяли через нього. З вогнем пов'язане і життєве правило гуцулів: «Хто перший вийшов на полонину – має нате-

рти *живу ватру*» [4, с. 34]. Як бачимо, *ватра* посідає важливе місце у житті гуцульського народу, і лексема на позначення цієї реалії у досліджуваних текстах виступає своєрідним поетизмом, сприяє розкриттю особистісних почувань героя, розкриває його настрій (*Йому пахне вечеря, і ватра, і ніч, Лиш вві сні прийде мила до нього на стріч* [6, с. 69]). Задекларована мовна одиниця вживається також зі значенням «житло гуцула» [15, с. 66], тому для повного осмислення цієї лексеми, її культурологічного, концептуального, конотаційного вивчення, необхідно активізувати фонові*, пресупозиційні† знання.

Функцію таких знань при інтерпретації тексту «не варто зводити тільки до розширення, оновлення чи конкретизації його змісту» [7, с. 179]. Вони є важливими для ефективності комунікації, спрямовують її семантичне розгортання, сприяють виникненню асоціативних образів, можуть змінювати характер ключових лексем, наповнюючи текст імпліцитною інформацією та репрезентуючи глибинність його змісту. Наприклад: *Біла ватра заметілі Білим полум'ям гогоче, Білі іскри полетіли, Запалили серед ночі Гомінку пожежу свята* [2, с. 38]. Якщо у словосполученні *біла заметіль* наявний як домінуючий семантичний компонент «колір», то метафорична модель *біла ватра заметілі* побудована на дещо інших асоціаціях і передає (завдяки змісту всього сегмента) значення «святкова ватра». У наведеному фрагменті зорові асоціації за кольором реалізуються через віддалені, хоч і семантично пов'язані поняття: *біле полум'я*, *білі іскри*. Ускладнення йде по лінії перенесення ознаки на поняття «ватра», тобто автор зимову заметіль імпліцитно порівнює з ватрою. Таке приховане порівняння, закладене у метафорі, є оксиморонним, адже *заметіль* і *ватра* – денотати, що характеризуються «семантичною дистанційністю» [2, с. 117]. Однак, використавши саме цю компаративему, поет індивідуалізує образ заметілі.

Слова *ватра* – *полум'я* – *іскри* в аналізованих текстах демонструють різні ступені інтенсивності семантики «вогню», сприяючи формуванню образу *пожежі*. Метафорична конструкція “*гомінка пожежа свята*” – тричленна, включає такі денотати: *гомін* – *пожежа* – *свято*. Асоціативно зрозумілим є поєднання лексем «гомін» та «пожежа» (такий зв'язок підготовлений конкретно побутовою ситуацією: виникає пожежа – всі навкруги гомонять; він же фокусує в представленому фрагменті семи «трагедія», «спустошеність», «лихо», «смерть»). Умотивований, на нашу думку, і зв'язок таких мовних одиниць, як «гомін» та «свято» (кругом чути святковий гомін; однак цей зв'язок лексем формує інший асоціативний образ, структурованими елементами якого виступають семи «радість», «веселість», «розвага»,

* Невербальна інформація, спільна для співрозмовників, що додається до змісту вербального масиву й дає змогу оптимізувати його сприйняття й розуміння [10, с. 524].

† Передують вербальному плану висловлення чи тексту та слугують їхньому успішному сприйняттю й розумінню [10, с. 523].

«спів»). Тож метафоричну структуру «*гомінка пожежа свята*» (у тексті йдеться про різдвяне свято) можна трактувати по-різному, залежно від декодування читачем оксиморонної семантики контексту і фонових знань реципієнта. Отже, у мовотворчості письменників Прикарпаття концепт *ватра* зазнає (передусім завдяки лексичній сполучуваності) змістового переосмислення.

Розгляньмо семантичне навантаження поетизму *ватра* і в інших контекстах.

Так, у досліджуваних поезіях *ватра* виступає символом кохання [12, с. 47], однак через лексичне «оточення» («*застиглий погляд*», «*великий холод*»), а також завдяки сполученню з прикметником, що означає темпоральність («*вчорашньої ватри*»), репрезентує сему «згасле кохання» (ще вчора кохання було *ватрою*, сьогодні – *холодом*): *Лишився застиглий погляд, Якого не розумію. Чому то великий холод З вчорашньої ватри віє?* [6, с. 139]. Сема «пригасле почуття» «прочитується» підтекстово і в поетичному фрагменті: *Смієшся і жартуєш, сам, як біль, Рятуюєшся від смутку тихим жартом. І листя, з снігом змішане навпіл, Лиш дотліває, мов пригасла ватра* [7, с. 87]. Тут авторка використовує імпліцитний спосіб донесення інформації про стан душі героя, його переживання. У наведеному поетичному сегменті мовні одиниці *листя*, *сніг* містять, крім буквального, денотативного значення – імплікаційне, яке увиразнює ідейно-тематичні мотиви твору. Внаслідок цього в межах тексту відбуваються семантичні перетворення названих словесних елементів, набуття ними нового, контекстуального змісту, що символізують час згасання почуття ліричних героїв: засніжене *листя* – осінь, *сніг* – зима. Значення лексем у представленому відрізку можна дешифрувати не тільки крізь призму ідейно-смыслового спрямування всього поетичного тексту, а й завдяки актуалізації фонових знань: під «*пригаслою ватрою*» читач розуміє «пригасле кохання».

Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що ключовим елементом «гуцульської» мовної картини світу виступає також концепт *зоря* (*зірка*, *звізда*): *Зорі, як вузлики в вишивці під ришельє* [8, с. 248]*; *в цих горах я*

* Варто зазначити: у поетичній мовотворчості прикарпатських авторів саме *зоря* (*зірка*) є одним із найпоширеніших складників тропейчних структур, виразником оригінальної авторської експресії. Так, опорні мовні одиниці сприяють залученню читачької уваги й активізації її творчої уяви: *Синій вечір розвішує зорі-ліхтарики* [1, с. 47], *Твої поцілunki, наче зорі перші, Погаснуть на гірках моїх устах* [1, с. 74], *Додолу зорі падали Іскрилим снігом білим* [15, с. 39]; *А ми земні, й вгорі над нами світять Зірки великі і тисячоусті...* [8, с. 238], *Стріпата зірка, як велика айстра, Тремтить на шибі, впавши з висоти* [8, с. 126], *І тонесеньких хмар переплетені сном волоконця Ловлять крапельки зір, як рясна павутина росу* [8, с. 161], *Я майже ніч. Моїх небес чорнючість Усипано зірками, як пионом* [8, с. 175] та багато ін. Як бачимо, талановиті майстри слова у процесі художнього переосмислення світу знаходять такі мовно-виражальні форми, які підкреслюють несподіваність поетичних асоціацій, є основою для творення конкретно-чуттєвих образів та служать джерелом емоційно-оцінного змісту [9, с. 149].

засипав комори неба **зірками** [4, с. 74]; *На півнеба вечірнього Кинуло сонце зорю. Звізди сяяли нам, Ясно-чисті, веселі, лукаві...* [6, с. 100]. Використання в одному контексті загальнономовної («зорю») та діалектної лексем на означення того самого денотата («звізди») не є випадковим: автор визначає для них неоднакове семантичне навантаження. Унаслідок цього реципієнт ідентифікує **зорю** як таку, що «освічує» світ, а **звізди** – такі (і це ми простежуємо на фоні усього тексту), що світять над рідним краєм (подано навіть їх епітетну характеристику, яка містить полярні семи – *ясно-чисті, веселі; лукаві*).

Порівняймо ще: *І ти між них затесаний, звіздарю. Тож – тільки вгору, на свою звізду! Не озирайся навіть, як ударять в тривожні дзвони – сповістять орду* [11, с. 38]. Репрезентований фрагмент актуалізує внутрішню форму слова **звіздар** – «той, що виготовляє звізди», «несе звізду». Акцент на ній є важливим тому, що внутрішньоформне слово **звіздар** і лексема **звізда** виступають семантичним стрижнем тексту, виконуючи у ньому когерентну функцію. Названі поетизми мають спільне інваріантне значення, однак у контексті лінгвооддиниця **звіздар** набуває додаткових смислових відтінків.

Лексему **звізда** у тексті («зірка» [4, с. 81]) можна інтерпретувати у двох змістових планах: 1. «та, що на небі», небесне світило; 2. «та, що виготовлена людиною», атрибут різдвяних свят. Додатковою вказівкою на можливість подвійного трактування слова є присвійний займенник «свою». Читач, завдяки пресупозиційним знанням, розуміє «свою **звізду**» як «виріб самого майстра-звіздаря» і як «небесну звізду» (за гуцульськими віруваннями – кожна людина має свою зірку на небі, яка світить їй від народження і до смерті).

Порівняймо уривок: *Вертепу скриньку з християнським світом різдвяні звізди з'єднують в одне* [11, с. 38]. Кваліфікаційне означення «**різдвяні**» у наведеному контексті підтверджує те, що лінгвооддиниця «**звізда**» містить символічне значення, «розкривається» на базі «християнських пресупозицій» [2, с. 236] (**звізда** – символ Різдва; провідна зірка, що вказувала дорогу волхвам до вертепу, де народився Ісус Христос). Отже, аналіз представлених текстових сегментів підтвердив: слово-поетизм **зоря (зірка, звіздар)** – семантико-стилістична домінанта мовної моделі світу письменників Прикарпаття.

Простежимо функціонування й інших концептуально навантажених одиниць у задекларованих художніх континуумах. Так, культурно-етнічні семи експліковані поетизмами на позначення просторових орієнтирів (**полонина, плай**), метафоризуючись (поєднані асоціативним зв'язком), створюють фрагмент національно орієнтованої «картини світу»: *Співають гори... їх пісня лине Аж до столиці із полонини...* [12, с. 79] (гори виступають зв'язною ланкою між столицею та полониною, що символізує «гуцульський край»). У поетичних текстах письменників Прикарпаття представлені лексичні одиниці «подають» територіальну

характеристику, маніфестуючи концептуальний простір «Гуцульщина»: *І ватрою блисне вночі **полонина Веснарка**, Хоч буде ще холод і мряка, з громами дощі...* [6, с. 32], *Я дивилась вгору і думала: яке високе небо, воно вже не відпустить їх додому, легіників – до гір і **полонин*** [10, с. 36], *...підемо крізь хмари, аж на **полонину**, де пасуть гуцули череду маржини* [13, с. 88], *Плаєм біг до водограю, начерпав зірок відерце... **Полонина** стала раєм – засвітив дівоче серце* [14, с. 45], *...ти такий малесенький, як цятка, як маківка – в долонях **полонин*** [10, с. 72] та ін.

Просторові орієнтири **полонина**, **плай** у мові аналізованих поезій сприймаються у двох аспектах. Перший – місце проживання – орієнтир на природне й культурне середовища людини, її рідного краю, Гуцульщини («**полонина Веснарка**», «...до гір і **полонин**», «...**полонину, де пасуть гуцули череду маржини**», «**Плаєм біг до водограю**»). Особливість розуміння «свого простору» в такому аспекті є його всеохопність. Водночас **полонина** в «гуцульській» мовній картині світу – не лише територія, «високогірне пасовище» [4, с. 153], земля, край, а й люди, які там проживають. Відповідно другий аспект сприймання просторових орієнтирів – метафоризований простір душі (душевного стану) ліричного героя, що переповнюється мажорними мотивами любові до рідної землі («**Полонина стала раєм...**», «в долонях **полонин**»).

Як показав матеріал дослідження, окрім лексем на позначення простору, семантико-стилістичною домінантою поетичного мовлення письменників Прикарпаття виступає образ-символ **рожа (ружа)**.

У сучасній українській мові лексема **рожа (ружа)** використовується зі значенням «багаторічної декоративної рослини родини мальвових з високим стеблом та великими яскравими, різних кольорів квітками, зібраними в китицеподібне суцвіття», а також як «назва квітки цієї рослини» [1, с. 1038]. Словник гуцульських говірок демонструє такі визначення **ружі (рожі)**: «троянда», «те саме, що бешиба», «назва узору» [4, с. 166]. Так, у поетичних текстах письменників Прикарпаття семантизація лексеми **ружа (рожа)** відбувається в кількох напрямках: значення лісової, дикої квітки (*Ростуть акації, трепети і терни, Ростуть берізки білі, дика **ружа**...* [6, с. 13]), троянди (або просто квітів) (*Вмирають останні **ружі** – Попробуй, нові посади!* [2, с. 88], *Я напам'ять слова Твої вдячно візьму, Як беруть з теплих рук подаровані **ружі*** [9, с. 29], *Не ховайся, юносте, уквітчаю **ружами**, Кличе на побачення вересневий сад...* [12, с. 108]); символічне позначення стану ліричної героїні (*Гуцулка-чічка Встидлива дуже, В косі косиця, На серці – **ружа*** [12, с. 34]).

У кожному з наведених сегментів слово-поетизм **ружа (рожа)** містить пресупозиційні семи «краса», «досконалість», які не вербалізуються, однак містяться у ментальному коді мовців, наповнюючи висловлення додатковим смисловим відтінком. Порівняймо ще один поетичний фрагмент: *Окаянна душа, окаянна... Від нестерпного болю п'яна. Наче Каїн її зурочив – неземної любові хоче. У самотність, як в льох за-*

перта – хоче жити і хоче вмерти! О, за віщо, великий Боже, Ти даєш їй терни і рожі? [11, с. 55]. Номінації «*терни*», «*рожі*» в контексті функціонують як інформативно значущі одиниці, які сприяють виникненню асоціативних, антонімічних протиставлень, «налаштовуючи реципієнта на сприйняття змісту тексту в запропонованому автором ракурсі» [7, с. 179]. Окреслені лексеми у системі фольклорної символіки, як констатує О. Сімович, виступають із загальною семантикою «страждання» – *терен* [11, с. 29] та «краса, врода; досконалість» – *рожа* [11, с. 13]. Ці слова-символи є важливими мікрокомпонентами досліджуваної мовної картини світу, виразниками її аксіологічного виміру. Вони асоціативно «притягають» мовні формули («*терновий вінець*») – символізує страждання; страждання Ісуса Христа; «*як рожка*» – *гарна (хороша, красна, пишна)* – портретна характеристика, зображення зовнішнього вигляду людини), які розширюють смислові межі дослідженого тексту. Слід зазначити, що названі семантично вагомими домінантами включають авторський текст у новий (інший) дискурс, що збагачує змістовий простір аналізованих текстів. Підкреслимо і таке: сценарії (різноманітні життєві ситуації), зафіксовані в народних висловах, піснях, культурні стереотипи (фрагменти картини світу) є результатом перенесення рослинної символіки на людський світ. Етнокультурна конотація концептів «*терен*», «*рожа*» стосується і зображального характеру, почуттів, світосприйняття людей, тому зміст представленого контексту постає ніби у подвійному вимірі: Бог дає людині «*терни*» – тяжке життя, сповнене гіркоти та відчаю, страждань, із якого важко вибратися (терен росте непролазним кущем); «*рожі*» – красиве життя в усій його багатобарвності.

Матеріал проведеного дослідження засвідчує, що у мовотворчості письменників Прикарпаття ключовим образом-символом є також поезитизм *смерека*. За твердженням М. Костомарова, слова-символи на позначення хвойних дерев мають семантичне навантаження трагізму [6, с. 85]. Ми частково погоджуємось із таким трактуванням, адже аналізовані художні тексти, у яких функціонує лексема *смерека*, часто окреслюють трагічну ситуацію, що й сприяє розвитку відповідних конотацій у слові. Порівняймо: *Душа розчакхнута навпіл, як блискавицею смерека* [11, с. 10], *І холодно. І, мрякою повиті, Спускаються смереки з висоти* [10, с. 72], *...вічність здається інакшою коли розглядаєм її крізь воду що летиться з дірявого жбана вона – зелені списи смерек зупинені за сантиметри від наших сердець* [5, с. 29] тощо. Однак названа реалія із зовнішнього атрибуту природного довкілля перетворилася на мовно-естетичний знак національної культури, ввійшла у мовну свідомість читача. *Смерека* як символічний образ гуцульського краю насамперед відображає красу природного світу, життєдайну енергію навколишнього середовища: *Такий чарівний світ, Де яблуневий цвіт, Де водограї б'ють І де шумлять смереки* [12, с. 47], *Під шатрами смерек перечекаєм зливу...* [8, с. 128] та ін.

Названа лексична одиниця розширює своє семантичне наповнення, ставши (умовно) еквівалентом епітетної конструкції: *Ті роки – як віки. Їм ліку нема – як в землі, як у слові. Ї початку нема, бо вони – смерекові...* [3, с. 10], *Я іду, щоб смерековий край Міг спокійно і радісно жити* [12, с. 80], *Побачите – стане легше вам біля джерел, у горах, там, де зоря смерекова; там, де жива вода* [10, с. 61] тощо. Завдяки пресупозиційним знанням реципієнт сприймає *смерекові роки, смерековий край, смерекову зорю* не тільки як указівку на «місцевість, де ростуть смереки», а й як символічний образ Гуцульщини, де проходить життя ліричних героїв. Відзначимо, що формування семантики символу пов'язане з образно-семіотичними компонентами, які входять у змістову структуру ключової лексичної сполуки (доповнюючи її символічне значення). У досліджуваних текстах такими мовними одиницями, які містять символічні семи, є *джерела, гори, жива вода*. Так, фразема *жива вода* фокусує у собі ідейно-художній зміст поетичного контексту, експлікуючи культурні константи, фонові знання адресата (*жива вода* дає енергію, здоров'я; за народними віруваннями – воскрешає мертвих). Як правило, названа сполука вживається з позитивною аксіологічною семантикою (*жива вода* «позитивна оцінка, +» – *мертва вода* «негативна оцінка, –»). Таким чином, словосполучення *жива вода* виступає семантично вагомим образом у характеристиці гуцульського краю («той, який наділяє силою, дає насагу»), а також «інформаційним маркером додаткової, підтекстової інформації» [7, с. 177].

Домінантним у текстах письменників Прикарпаття є й образ *трембіти**. Ця реалія, окреслена у слові, регламентує і предмет побутової сфери, і виступає символом гуцулів. Як зазначає В. Кононенко, «трембіта несе людям і радість, і печаль» [5, с. 107]. За гуцульськими віруваннями – трембіта під час заходу сонця сигналізує мирне закінчення дня, а головне – плідне (господар завершив свою роботу тощо), зранку – трагедію, щось погане; також трембіта звучить, коли хтось помирає†. Порівняймо: *Той місяць гори напував медами... А потім холод впав на все тепло! І гірко дві трембіти заридали, Що вже того не буде, що було* [6, с. 130]. Метафорична конструкція «*дві трембіти заридали*» засвідчує (це розкривається на тлі усього тексту) існування асоціативних полів, інваріантами яких є: «туга за теплою порою», «туга і сум за минулим, за втраченим часом» (трембіти *не заспівали, а заридали*).

Розгляньмо ще один поетичний мікроконтекст: *...Під вікнами в хаті чорніє трембіта* [7, с. 31] (можна сказати, що *трембіта* тут – як

* «Трембіта (тримбіта, трумбіта) – духовний музичний інструмент ~ дерев'яна труба (до 3-х м. довжини), зроблена зі смерекового дерева, обвита березовою корою» [4, с. 188].

† Читаємо в поезії В. Герасим'юка: *Розвиднювалось. Ми пішли косити за грунь. А нам навстріч несли трембіти чоловіки з присілка – хтось помер* [3, с. 95].

згадка про традиції). Метафоризоване дієслово «**чорніє**», крім указівки на колір, створює емоційно-експресивний ефект, передаючи драматизм зображеної ситуації (трембіта не тільки як символ гір, усталений знак, але й акцент певної (часто – трагічної) події гуцульського життя). Семантика представленого образу трансформується, «працює» на ідею твору, вносячи особливу експресію в його мовну тканину. Трембіта стає символом давніх традицій, можливо, вже і забутих («покрилася чорнотою»).

Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що семантико-стилістичні доміанти, маніфестовані поетизмами *ватра, зоря (зірка, зізда), плай, полонина, ружа (рожа), смерека, трембіта*, у поетичних текстах письменників Прикарпаття вагомі не тільки своєю високочастотністю, а передусім – смисловим навантаженням. Ключові одиниці в аналізованих контекстах набувають додаткових значень, ознак образів-символів, увиразнюючи текст, розширюючи його семантичний потенціал.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
2. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і дискурс : монографія / Марія Голянич. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІП ПНУ імені В. Стефаника, 2008. – 296 с.
3. Лінгвістичний аналіз тексту: словник термінів / М. І. Голянич, Н. Я. Іванишин, Р. Л. Ріжко, Р. І. Стефурак; за ред. М. І. Голянич. – Івано-Франківськ: Сімик, 2012. – 392 с.
4. Гуцульські говірки. Короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1997. – 232 с.
5. Кононенко В. І. Гуцульські мовні елементи в художньому тексті / В. Кононенко // Гуцульщина: перспективи її соціально-економічного і духовного розвитку в незалежній Україні: матеріали наукової конференції Першого світового конгресу гуцулів в Івано-Франківську 17-18 серпня 1993 року. – Івано-Франківськ, 1994. – 176 с.
6. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія: Вибрані праці з фольклористики і літературознавства / М.І. Костомаров. – К.: Либідь, 1994. – 384 с.
7. Куриляк Л. Пресупозиційний компонент значення як кваліфікативна ознака референційно тотожних номінацій тексту / Леся Куриляк // Вісник Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – Вип. VIII : Філологія. – С. 176-181.
8. Маленко О. О. Лінгво-естетична інтерпретація буття в українській поетичній мовотворчості (від фольклору до постмодернізму): [монографія] / Олена Олегівна Маленко. – Харків: ХІФТ, 2010. – 488 с.

9. Ріжко Р. Л. Семантико-стилістичні домінанти в поетичних текстах кінця ХХ – початку ХХІ століття / Р.Л. Ріжко // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. – 2015. – № 2. – С. 144-157.
10. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник / Олена Селіванова. – Полтава: Довкілля. – К., 2008. – 712 с.
11. Сімович О. Поетична символіка української народної творчості: лінгвістичний аспект / Оксана Сімович. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, ЛДУ ім. І. Франка, 1999. – 46 с.
12. Словник символів культури України / За заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. – К.: Міленіум, 2002. – 260 с.
13. Совтис Н. М. Ключові слова та набування ними символічних значень у художньому творі / Н. М. Совтис // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Філологічні науки: науковий журнал. Кн. 1 / Відп. ред. Г. В. Самойленко; Міністерство освіти і науки України, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – С. 250-254.
14. Титикало В. М. Функціонально-семантичні особливості ключових слів художнього тексту (на матеріалі романів О. Гончара «Тронка», «Собор», «Твоя зоря»): автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова» / В. М. Титикало. – Дніпропетровськ, 1993. – 12 с.
15. Удлер Р. Значення слова *vatra* в говорах мов балкано-карпатського ареалу / Р. Удлер // Мовознавство. – 1996. – № 4–5. – С. 63-69.
16. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К.: Знання, 2007. – 494 с.
17. Форманова С. В. Ключові слова як вектор інтерпретації художнього тексту / С. В. Форманова // Культура народів Причорномор'я. – 1999. – № 6. – С. 234-239.

Художні джерела

1. Бабій О. Мить на долоні: [поезії] / Ольга Бабій. – Івано-Франківськ: Облвидав «Галичина», 1991. – 92 с.
2. Ганущак В. Д. Відрух: [поезії] / Василь Ганущак; [худож. Г. П. Кирпан]. – Івано-Франківськ: Облвидав «Галичина», 1991. – 124 с.
3. Герасим'юк В.Д. Поет у повітрі: [вірші і поеми] / Василь Герасим'юк. – Львів: Кальварія, 2002. – 144 с.
4. Мельничук Т. Поезії / Тарас Мельничук; [упоряд. Л. Фінкельштейн] // Знак нескінченності: [збірка поезій]. – К.: Факт, 2002. – С. 69-95.
5. Микицей М. У затінку шафранів / Марія Микицей. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2006. – 52 с.
6. Пушик С. Г. Луни: [поезії] / Степан Пушик. – К.: Рад. письменник, 1988. – 181 с.
7. Слоньовська О. В. Гердани: [поезії] / Ольга Слоньовська. – К.: Рад. письменник, 1991. – 102 с.
8. Слоньовська О. В. Зимове яблуко: [поезії] / Ольга Слоньовська. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 360 с.

9. Слоньовська О. В. Соната для коханого: [поезії] / Ольга Слоньовська. – К.: Укр. письменник, 2002. – 110 с.
10. Стефурак Н. В. Дикі яблука: [вірші] / Неоніла Стефурак. – К.: Молодь, 1990. – 104 с.
11. Стефурак Н. В. Спалах / Неоніла Стефурак. – Львів: Літературний Львів, 1994. – 84 с.
12. Ткачівський Я. В. Лицар свободи й любові: [лірика] / Ярослав Ткачівський. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. – 164 с.
13. Ткачівський Я. В. Воскресіння: [поезії] / Ярослав Ткачівський. – Івано-Франківськ: Перевал, 1995. – 120 с.
14. Ткачівський Я. В. Сяєво сьомого неба: Інтимна й еротична лірика / Ярослав Ткачівський. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2009. – 128 с.
15. Ядловський А. Серце на долонях: [вірші] / Анатолій Ядловський. – Коломия: Вік, 1995. – 48 с.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 18.03.2017 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Голянич М. І.*

POETIC WORDS AS SEMANTIC AND STYLISTIC DOMINANTS IN THE LANGUAGE PICTURE OF THE WORLD OF WRITERS OF PRECARPATHIA

R. M. Savchuk (Rizhko)

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;

Chair of Journalism of the Faculty of Philology;

76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenko St., 57; tel. +380 (342) 50-60-74

The article examined poetic words as semantic and stylistic dominants, which are very important components of continuum of Precarpathian writers. It determined that these lexical units in the artistic language of Precarpathian authors acquire additional meaning, expanding its semantic potential, become image-symbols.

Keywords: *semantic and stylistic dominants, key words, poetic-words, language picture of the world, poetic text, concept, presupposition, background knowledge.*